

Олена Федорова (Ужгород, Україна)

ДО ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОГО ДОСТУПУ РОМСЬКОЇ МОЛОДІ ДО ОСВІТИ І ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я з метою успішної інтеграції в українське суспільство

На виконання обласної цільової програми “Ромське населення” на 2003–2006 роки, затвердженої рішенням III сесії Закарпатської обласної ради IV скликання від 25.09.2002 року № 57 та розпорядженням голови облдержадміністрації від 23.08.2002 року № 372, повідомляємо наступне.

У ході реалізації програми протягом 2003–2006 років проведено комплекс заходів щодо поліпшення становища закарпатських ромів у контексті соціального та правового захисту, інтеграції їх в українське суспільство, покращення побутових умов, підвищення культурно-освітнього рівня ромського населення тощо.

Встановлено, що всі негаразди ромського населення мають соціальний характер: безробіття, незадовільні умови проживання, кочовий спосіб життя... Саме тому загальна кількість непрацюючого працездатного ромського населення області складає понад 80%, з яких на обліку у центрі зайнятості перебувають лише близько 10 %, в т.ч. на обліку в районних, міських центрах зайнятості перебували лише 1534 особи; у 2006 році – 531 особа. За період реалізації програми найбільша кількість зареєстрованих на обліку в центрах зайнятості у м. Ужгороді – 205 осіб, Великоберезнянському – 210 осіб, Перечинському – 309 осіб, Ужгородському районі 189 осіб. З них працевлаштовано лише 377 осіб, у тому числі у м. Ужгороді 80 осіб, Ужгородському районі 84 особи.

У м. Ужгороді з 1192 працездатних ромів у трудових відносинах перебувають 715 осіб, що становить 60%. В Ужгородському районі із 2306 осіб мають роботу лише 734 особи. У Мукачівському районі з 778 працевлаштовано 197; м. Берегове та Берегівському районі – з 3546 чол. працюють 1434 особи; м. Хусті та Хустському районі – із 132 чол. – 44 особи; м. Сваляві та Свалявському районі – з 855 – 103 особи; у Великоберезнянському – із 107 – 29 осіб; Перечинському – із 701 працюють 87.

Гірша ситуація із працевлаштуванням ромів у гірських районах. У Міжгірському Рахівському районах понад 90% працездатних ромів не працюють через відсутність робочих місць. Близько 40% ромів виїжджають на сезонні роботи за межі області.

Аналіз проблем зайнятості працездатного ромського населення засвідчує, що їх позитивне вирішення ускладнюється через відсутність відповідної освіти, спеціальності, трудового стажу, мотивації до трудової діяльності у значної частини ромів та недостатнього фінансування створення робочих місць, сприяння самозайнятості ромського населення, залучення до цивілізованої торговельної діяльності, громадських робіт.

Щодо соціалізації ромських сімей, поліпшення їх комунально-побутових умов і соціального захисту (*розділ II програми*) передусім слід зазначити, що відділом у справах громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб МВС України у Закарпатській області проведено роботу з обліку осіб народу рома. Складено списки мешканців ромських таборів, встановлено кількість осіб, які не мають свідоцтва про народження та документів, що посвідчують особу; з них дорослих – 214, дітей – 98 осіб.

Документовано паспортом громадянина України та зареєстрованих на території обслуговування містах Ужгороді 2400, Мукачеві 1550, Берегові та Берегівському районі – 4302, Чопі та Ужгородському районі – 3382, Хусті та Хустському районі 352, Мукачівському 3200, Великоберезнянському – 900, Перечинському 1500, Іршавському – 93, Рахівському – 688, Свалявському – 643, Виноградівському 4191, Волівецькому – 132, Міжгірському – 142, Тячівському районі – 266 ромів. Всього документована 23721 особа.

Проживають без реєстрації 312 осіб. Найбільша кількість з них у місті Ужгороді – 100 осіб, Рахівському – 85, Іршавському – 30, Берегівському – 29, Мукачівському районі – 20, в інших адміністративно-територіальних одиницях області – від 5 до 8 осіб. Останнім часом значно збільшилася кількість незареєстрованих осіб у ромських таборах Ужгородщини прилягаючих населених пунктів до обласного центру.

З числа осіб, що досягли призовного і допризовного віку, перебувають на обліку 755 чоловік, з них призовного віку – 656 осіб. Серед них з вищою освітою лише 1 особа, базовою середньою – 90, початковою – 502, неписьменні – 34 особи. Залишається низьким як освітній, так і фізичний рівень стану здоров'я юнаків призовного віку. За станом здоров'я мають обмеження призову до військової служби 634 особи, в тому числі в містах Ужгороді – 283, Мукачеві – 63, Берегові – 60, Перечинському – 119, Хустському – 30,

Виноградівському – 15, Рахівському – 12, в інших районах – від 2 до 6 ромів призовного віку. Переважна більшість призовників ромського населення (40%) мають відстрочку в зв'язку з одруженням, наявністю неповнолітніх дітей. Військовий обов'язок щодо служби в армії виконують не більше 0,2% ромів у рік.

У ході реалізації програми сім'ї з числа ромського населення забезпечувалися всіма видами соціальної допомоги, встановленими чинним законодавством України. Для індивідуальної забудови ведення особистого господарства виділено на потреби ромів 8,6 га землі. Протягом 2003 – 2006 років із резервного земельного фонду на території відповідних рад під забудову виділено в Мукачівському районі 78 земельних ділянок, Виноградівському – 15, Ужгородському – 11, Виноградівському – 14, Свалявському – 9. Затверджено генеральний план забудови окремого хутора в м. Берегові. У містах Ужгороді, Мукачеві покращено житлові умови шести ромським сім'ям. Створено також резервний земельний фонд загальною площею 197,1 га для дальшого надання ділянок для забудови за рахунок земель запасу та резервного фонду.

Бажають бути кращими санітарно-гігієнічні умови проживання окремих сімей у ромських поселеннях, які перебувають за межею бідності.

Із досліджених 428 проб питної води, – 174 (40,7%) не відповідали гігієнічним нормам. У 73 випадках проведено знезараження води у колодязях. (Ужгородський – 12, Перечинський – 3, Мукачівський – 35, Хустський – 17, Іршавський – 6. Водопостачання у ромських поселеннях здійснюється переважно з шахтних і трубчатих колодязів, рівень облаштування яких майже у всіх таборах незадовільний. Мають місце використання води для пиття з річок і потічків (Великоберезнянський, Перечинський, Мукачівський райони). Тільки у дев'яти таборах у містах Ужгороді, Мукачеві, Сваляві, селах Минай, Холмок Ужгородського, Собатин Іршавського, селищі Королево Виноградівського районів водозабезпечення здійснюється водою з водогонів.

Через відсутність коштів не виконано значну частину робіт, визначених приписами райміськсанепідемстанцій з питань водопостачання. Не завершені також роботи з освітлення вулиць і під'їзних шляхів до таборів, ремонт доріг у м. Ужгороді (вул. Тельмана), Мукачеві, Берегові, Перечинському, Ужгородському, Великоберезнянському районі та реконструкція будівлі в м. Ужгороді по вул. Ужанській, 84 під житло ромським сім'ям, які потерпіли внаслідок повені 1998 року.

Незадовільним залишається стан санітарної очистки у переважній більшості ромських поселень (Великоберезнянський, Мукачівський, Воло-

вещкий, Перечинський райони). Потребує покращення централізований вивіз сміття з таборів у містах Ужгороді, Мукачеві, Берегові, окремих таборах Берегівського, Виноградівського районів.

Різних видів державних соціальних допомоги призначено 8 620 сім'ям ромського населення, що складає 10,1% від усіх сімей-одержувачів допомоги. Ромському населенню виплачується: допомога по вагітності та пологах – 728 одержувачам, одноразова допомога при народженні дитини – 897; допомога по догляду за дитиною до 3-х років – 2 314; на дітей, які перебувають під опікою чи піклуванням – 55; допомога самотнім матерям – 3 109, державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям – 1 465, допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам – 52. Із загального контингенту одержувачів допомог в області матері-ромки складають 29%, найбільша їх кількість проживають у містах Мукачево – 502, Берегове та районі – 430. Контингент одержувачів соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям складає 21,8% від загальної кількості одержувачів цього виду допомоги.

У галузі освіти та дошкільного виховання (*розділ III програми*) слід відзначити позитивні тенденції у налагодженні співпраці лідерів ромських громад з педагогічними колективами навчально-виховних закладів, де навчаються діти-ромі.

У 127 загальноосвітніх навчальних закладах області навчається 5 822 учні-ромі. Зокрема, у містах Ужгороді – 322, Мукачеві – 631, Берегові – 330, Свалявському – 211, Хустському – 54, Берегівському – 663, Ужгородському – 854, Мукачівському – 560, Рахівському – 208, Іршавському – 379, Виноградівському – 594, Великоберезнянському – 198, Воловецькому – 34, Міжгірському районі – 54 учні.

В інтернатних навчальних закладах області навчаються 296 дітей-ромів. Понад 500 учнів відвідують ромські недільні школи. Значна увага приділялася зміцненню навчально-матеріальної бази шкіл, у яких здобувають освіту діти ромів. На зміцнення матеріальної бази 127 загальноосвітніх шкіл у 2005 – 2006 навчальному році використано 1626,0 тисяч грн. Зокрема, в містах Ужгороді – 55,0 тис. грн., Мукачеві – 61,0 тис. грн., Чопі – 86,0 тис. грн., Великоберезнянському – 635,3 тис. грн., Іршавському – 20,0 тис. грн., Рахівському – 830,0 тис. грн., Свалявському районах – 47,0 тис. грн. Всі учні-ромі забезпечені підручниками у відповідності до плану та розрядки забезпечення навчально-виховних закладів області підручниками та навчальними посібниками.

За участі ромських лідерів педагогічними колективами здійснюється послідовна робота щодо залучення талановитої учнівської молоді з числа

ромів до навчання у вищих навчальних закладах I-IV рівнів акредитації та здобуття професії у професійно-технічних училищах. Вищу освіту здобувають 23 випускники шкіл, 118 навчаються у профтехучилищах.

З метою контролю за відвідуванням навчальних занять, виявлення бездоглядних і безпритульних дітей-ромів відділому справах сім'ї та молоді спільно зі службами у справах неповнолітніх та кримінальної міліції систематично здійснювались профілактичні рейди “Урок”, “Діти вулиці”, “Вокзал”, “Підвал” з виявлення дітей-жебраків, педагогічні акції “Сім'я без насильства”, “Сім'я і шлюб”, проводилась профілактична робота з батьками дітей, схильних до бродяжництва та жебракування. У ході рейдів виявлено 33 неповнолітніх, що вживали спиртні напої, 14 токсичні речовини, 75 жебракували. Обстежено матеріально-побутові умови 142 неблагополучних сімей, 17 дітей із зазначених сімей опікувальними радами направлено до шкіл-інтернатів. У 2006 році оздоровлено понад 2 000 дітей-ромів. На 11 батьків, які ухилялись від виховання дітей, подано матеріали до адміністративної комісії і суду у містах Ужгороді, Мукачеві, Берегові, Сваляві практикується проведення виїзних засідань шкільних рад профілактики на базі ромських таборів. 88 дітей із групи ризику оздоровлено у санаторії “Човен”.

Для пропаганди здорового способу життя дітей-ромів шкільні бібліотеки поповнюються різноманітною навчально-пізнавальною літературою зокрема, щомісячним інформаційно-аналітичним бюлетенем “Інфосвіт”, методичним посібником для вчителів та робочим зошитом для учнів I-IV класів “Профілактика йододефіцитних захворювань”, посібником для підлітків “Запрошуємо до діалогу” тощо. В рамках навчальної програми ведеться викладання предмета “Основи безпеки життєдіяльності людини”.

У галузі охорони здоров'я (*розділ IV програми*) управлінням охорони здоров'я Закарпатської облдержадміністрації, обласною державною санітарно-епідеміологічною службою разом із підвідомчими організаціями на місцях проведена диспансеризація ромського населення. Взятю на диспансерний облік хворих, виявлених у ході диспансеризації. За підсумками диспансеризації по кожному табору у фельдшерсько-акушерських пунктах медичними працівниками уточнено статистичні дані із захворюваності. Повнота охоплення медичними оглядами дітей-ромів – 95,4%, у тому числі до 1 року – 98%, дорослих – 88,9%.

На диспансерному обліку у фтизіатрів області перебуває 436 осіб, у т.ч. 20 дітей, що складає 11% від загальної кількості хворих на туберкульоз з них стаціонарним лікуванням охоплено лише 204 хворих. При загальному

показнику хворобливості на туберкульоз серед населення області 227,4 на 100 тис. населення відповідно серед ромського населення – 1660,3 на 100 тис. ромського населення. У 2006 році з уперше діагностованим туберкульозом зареєстровано 66 ромів, що складає 12% від усіх випадків вперше діагностованого туберкульозу в області, у тому числі 5 дітей з родин ромів, що складає 71,4% по області.

Зокрема, у м. Ужгороді на обліку у тубдиспансері перебувають 118 ромів, з них 37 – з активними формами туберкульозу зафіксовано 23 ромські тубвогнища.

На диспансерному обліку дільничних терапевтів в обласному центрі – 860 хворих ромської національності. Дитячими терапевтами взято на облік 184 багатодітні сім'ї з категорії малозабезпечених.

Найбільшу частку хворих складають хворі з патологією бронхолегеневої системи та хворобами шлунково-кишкового тракту. У дітей першого року життя переважають гіпотрофія, рахіт, вроджені вади.

Флюорографічним обстеженням 2006 року в області охоплено 62,7% ромського населення. Одні з найгірших показників у цьому аспекті фіксуються у м. Ужгороді (за 9 місяців 2006 року – 45%), Перечинському районі (43%), Виноградівському (42,8%), Берегівському районах (40%). Всі особи ромської народності, хворі на туберкульоз у повному обсязі забезпечені спеціальними препаратами та медикаментами супроводу.

Наведені цифри відображають результати небажання ромів відвідувати медичні заклади з метою профілактики та раннього виявлення захворювань, недостатньою кількістю пересувних флюорографічних установок в області тощо.

Загальна смертність серед ромів – 22,9 при обласному показнику 9,6 на тисячу дорослого населення. Дитяча смертність – 16,5 на тисячу народжених дітей при обласному показнику 9,4.

Онкопрофоглядами охоплено 69,9% ромських жінок фертильного віку. 85% вагітних ромських жінок перебувають на обліку на ранніх термінах вагітності. Виправдали себе відкриті медичні пункти, що функціонують у ромських поселеннях міст Ужгорода, Берегова, Виногорова, смт. Великий Березний. Медичними працівниками зазначених пунктів підготовлено 45 волонтерів, які проводять санітарно-освітню роботу серед дітей та дорослих ромів. Значна увага приділяється питанням профілактики туберкульозу ВІЛ-СНІДу, а також пропаганді здорового способу життя. Санітарно-освітньою роботою охоплено понад 80 відсотків ромських родин.

У галузі культури та фізичного виховання (*розділ V програми*) управлінням культури облдержадміністрації, підвідомчими установами на

місяцях спільно з лідерами ромських громадських організацій проводиться послідовна робота зі збереження та розвитку ромської культури, традицій, звичаїв та обрядів.

В області діють 14 ромських мистецьких колективів зокрема, ансамбль “Унг ромен” (керівник Тібор Горват), зразковий дитячий фольклорний ансамбль “Ром сом” (керівник Аладар Пап), танцювальний ансамбль “Сонячна Радванка” (керівник Світлана Адам), джазовий ансамбль “Пап-джаз” (керівник Вілмош Пап), ромський ансамбль “Романі Яг” Великоберезнянського районного будинку культури (керівник Іван Йовнаш), сваявський фольклорний колектив “Рома дром” (керівник Калман Пап), чопський ромський танцювальний ансамбль “Очі чорні” (керівник Іван Терпак) та ін.

Традиційним стало щорічне проведення міжнародного фестивалю джазової музики “Пап Джаз Фест”. На базі дитячих шкіл мистецтв щороку проводяться конкурси ромської пісні і танцю. Функціонує ромський театр “Ромакгер” (керівник Вілмош Пап). За підтримки благодійних фондів у с. Зарічево Перечинського району працює музей “Ромська садиба”.

Для задоволення релігійних і духовних потреб ромів в області діють 32 релігійні ромські громади, 23 з яких підпорядковані управлінню Закарпатської об'єднаної християнської євангельської церкви Живого Бога, 4 Релігійному центру божої церкви християн віри євангельської, по 2 – управлінню Закарпатської реформаторської церкви, Мукачівської греко-католицької єпархії та 1 громада церкви Нового Заповіту, що діє автономно. Переважна більшість релігійних громад мають свої культові споруди.

Ромські релігійні громади здійснюють також опіку над малозабезпеченими самотніми ромами, багатодітними сім'ями, займаються оздоровленням дітей у літніх таборах, надають гуманітарну допомогу ромським родинам, а також забезпечують харчування дітей у недільних школах, що діють при релігійних громадах. У рамках чинного законодавства підтримують міжнародні зв'язки та контакти з одновірцями за кордоном. Проводять масові акції з нагоди ювілеїв громад, конфесій, концертні програми із залученням представників зарубіжних релігійних центрів тощо.

У місяцях компактного проживання ромського населення управлінням у справах молоді та спорту облдержадміністрації у ході підготовки до літнього оздоровлення організовано роботу з облаштування спортивних майданчиків у ромських таборах. До занять фізкультурою і спортом при дитячих юнацьких спортивних школах у секції футболу, баскетболу, волейболу, легкої та важкої атлетики залучено понад 1,7 тис. дітей-ромів.

Традиційними стало проведення змагань ромських футбольних команд на першість району, міста.

Ромське самоврядування (*розділ VI програми*) в області забезпечують 17 громадських об'єднань ромської меншини (1 асоціація, 1 конгрес, 15 товариств). Обласна асоціація ромських громадських організацій “Скгіпе” (“Єдність”), обласне культурно-просвітнє товариство циган «Романі Яг”, Закарпатське обласне товариство ромів “Романі чгіб”, Конгрес ромів Закарпаття “Праліпе” (“Братерство”), обласне товариство циган Закарпаття “Рома”, культурне товариство циган Закарпаття “Ром сом” мають приміщення на правах приватної власності, на базі яких керівні органи ромського самоврядування здійснюють організаційно-масову роботу, прийом громадян, надають юридичні та інші послуги. Інші ромські товариства здійснюють статутну діяльність на базі Центру культур національних меншин Закарпаття.

Щодо питань розвитку ромського самоврядування у частині формування виконавчих органів, з огляду на усталені традиції внутрішнього самоврядування та специфіку національного менталітету, ромські барони таборів та лідери обласних ромських громадських організацій ідею проведення виборів виконавчих органів у ромських поселеннях не підтримують. Слід зазначити, що ромське самоврядування у таборі організує і забезпечує барон табору.

Щодо інформаційно-роз'яснювального забезпечення програми (*розділ VII програми*) координаційною радою Центру культур національних меншин Закарпаття, Всеукраїнським ромським двотижневиком “Романі Яг”, лідерами ромських громад області систематично вживалися заходи з популяризації та висвітлення ходу реалізації програми у засобах масової інформації.

Перебіг реалізації обласної цільової програми “Ромське населення” на 2003-2006 роки широко висвітлювався на шпальтах обласних газет і у програмах обласного радіо та телебачення.

У 2005-2006 роках хід реалізації обласної цільової програми “Ромське населення” на 2003-2006 роки обговорювався під час відкритих слухань “Роми Закарпаття становище, досвід, вирішення проблем” за участі керівників структурних підрозділів облдержадміністрації, лідерів обласних ромських товариств, представників Міжнародного фонду “Відродження”, Міжнародного жіночого фонду “Чіріклі”.

Питання надання освітніх та медичних послуг ромам розглянуто під час науково-практичної конференції “Роми та освіта” (2005 рік), проведення

круглого столу “Роми та медицина” (2005 рік). Реалізацію державної мовної політики у ромському середовищі обговорено на міжнародному круглому столі з питань мовної політики (2006 рік).

Проблеми законодавчого забезпечення прав ромського населення розглянуто в ході міжнародної науково-практичної конференції “Законодавче забезпечення прав і свобод національних меншин в Україні та відповідність його міжнародним правовим нормам” (2006 рік).

Матеріали конференцій та круглих столів опубліковано окремими виданнями. Аналіз підсумків виконання програми в розрізі її розділів свідчить про те, що заходи щодо соціалізації ромів області, які вживалися, не дозволили повністю вирішити весь комплекс проблем життєдіяльності ромів у місцях їх компактного проживання через відсутність належного фінансування на державному, обласному та місцевому рівнях.

Роми області й надалі залишаються найбільш соціально незахищеною верствою населення.

Відсутність у частини ромів документів, які необхідні для реєстрації їх як безробітних у центрах зайнятості, а також в управліннях праці та соціального захисту райдержадміністрацій, міськвиконкомів для призначення їм соціальних допомог за рахунок субвенцій з Державного бюджету та виплати коштів із Фонду соціального страхування на випадок безробіття, направлення їх на професійне навчання або тимчасові оплачувані громадські роботи, працевлаштування на броньовані робочі місця, а також відсутність мотивації до праці у переважної частини ромок та низький освітній рівень ромів зумовлюють їх слабку конкурентоздатність на ринку праці.

Дані моніторингу свідчать, що протягом 2003 – 2006 років у Виноградівському, Іршавському, Перечинському, Рахівському, Свалявському, Тячівському районах практично відсутні механізми працевлаштування ромів на заброньовані робочі місця. В Іршавському, Свалявському, Тячівському, Хустському районах особи ромської національності не залучались до оплачуваних громадських робіт. Малоефективним було надання профорієнтаційних послуг з наступним трудовлаштуванням ромів у Берегівському, Міжгірському, Великоберезнянському районах.

Надалі мають місце невирішені проблеми у сфері забезпечення комунально-побутових умов ромських сімей. У місцях компактного проживання ромів міст Ужгорода, Мукачеве, Берегове, Чопа, Сваляви, Виногорова відсутня достатня кількість шахтних колодязів відповідно до чисельності проживаючих.

У Берегівському районі у селах Варієво (мешкають 500 ромів) у користуванні тільки 2 громадські колодязі, В.Береги (300 ромів) – 1, Косино

(250 ромів) – 1 пристосований. У Мукачівському районі водопостачання здійснюється з колодязів, які не відповідають санітарно-гігієнічним нормам, місцевість навколо них заболочена. Не відповідають чисельності проживаючих та санітарно-гігієнічним нормам дворовий колодязь та криниця на території табору смт. Чинадієво. Аналогічні недоліки є у водопостачанні ромських таборів сіл Велика Добронь, Мала Добронь, Руські Комарівці, Концово, смт. Середне Ужгородського району; смт. Великий Березний Великоберезнянського району, сіл Порошкове, Зарічево Перечинського району.

Вода з децентралізованих та централізованих джерел у переважній більшості не відповідає гігієнічним нормам (40,7%).

У ромських таборах відсутнє каналізування житла, надвірні туалети з вигрібами утримуються у неналежному санітарному стані. Майже 70% наявних будівель у місцях компактного проживання ромів потребує капітального ремонту або зносу. У Перечинському районі в аварійному стані 197 ромських будівель (65%), в яких проживає 1185 осіб, Свалявському – 6 (31 особа), Ужгородському – 13 (120 осіб), Іршавському – 5 (54 особи). У містах Ужгороді, Мукачеві понад 70% наявних будинків потребують термінового ремонту.

Відсутність належної уваги до водопостачання зумовлює спалахи шлунково-кишкових захворювань серед ромського населення, а також зростання рівня захворюваності новонароджених та дітей молодшого віку.

У лікувально-профілактичних закладах області на обліку перебуває 3 098 хворих дітей та 12 208 хворих дорослих ромів. По окремих районах серед ромських дітей частка хворих складає 20 – 30% від усієї їх кількості (Мукачівський, Виноградівський, Ужгородський райони). Серед дорослих – 50 – 60% (Берегівський, Ужгородський, Іршавський райони). Смертність від туберкульозу серед ромів у 2005 році – 81,7 випадків на 100 тис. населення (при загальнообласному показнику 15,8), за 9 місяців 2006 року – 76,4. Із запланованих 18 медичних пунктів у таборах із населенням понад 500 осіб відкрито лише 4 (у м. Ужгороді смт. Великий Березний, Берегівському, Виноградівському районах).

Гострою і надалі залишається проблема освіти ромів. Потребує зміцнення навчально-матеріальна база шкіл міст Ужгорода, Мукачева, Берегова, Чопа, смт. Великий Березний Великоберезнянського району, смт. Середне, Концово Ужгородського району та ін., в яких навчаються діти-ромі.

Доцільно привести у відповідність до інтересів і запитів батьків і дітей-ромів навчальні програми та методичне забезпечення навчально-виховного

процесу в навчально-виховних закладах, у яких навчаються ромські діти. Слід продовжити роботу з відкриття ромських недільних шкіл у місцях компактного проживання ромів. Потребує посилення уваги з боку ромських лідерів, педагогічних колективів і засобів масової інформації до питання розуміння батьками-ромами важливості отримання їхніми дітьми середньої професійної та вищої освіти.

Доцільно й надалі практикувати проведення подвірних обходів представниками санітарної служби, правоохоронних органів, органів освіти, медичними працівниками з метою вивчення умов проживання, цільового використання батьками соціальної допомоги на дітей, своєчасного виявлення та профілактики захворювань, негативних проявів (ухилення від навчання та військового обов'язку, жебракування, бродяжництво, наркоманія та ін.). Під час таких обходів виявляти також дітей, ромів похилого віку, які потребують соціальної підтримки з подальшим направленням їх до відповідних соціальних закладів.

Зважаючи на те, що строки реалізації обласної цільової програми “Ромське населення” на 2003 – 2006 роки закінчились у грудні 2006 року, а комплекс проблем у частині соціально-економічних, комунально-побутових питань життєдіяльності ромів області через відсутність належного фінансування залишився невирішеним і до сьогодні потребує дальшої уваги з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, громадськості пропонуємо:

– заслухати у березні 2008 року на нараді при заступниках голови державної адміністрації та обласної ради (за згодою) звіти керівників структурних підрозділів облдержадміністрації, райдержадміністрацій, міськвиконкомів про підсумки виконання обласної цільової програми “Ромське населення” на 2003–2006 роки з участі представників громадських організацій та преси;

– за підсумками наради дати відповідні доручення структурним підрозділам облдержадміністрації, райдержадміністрацій, виконкомів усіх рівнів щодо вирішення у 2008 році нагальних проблем ромської спільноти.

Федорова Олена. До питання забезпечення рівного доступу ромської молоді до освіти та охорони здоров'я для успішної інтеграції в українське суспільство

У статті розглянуто результати виконання у Закарпатті обласної цільової програми “Ромське населення” в 2003 – 2006 рр. Встановлено, що проблеми ромів мають насамперед соціальний характер. Безробіття серед працездатного ромського населення краю досягає 80 % (офіційно у Закарпатті було зареєстровано близько